

РІШЕННЯ РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ДФ 36.053.032 ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 36.053.032 Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Дрогобич, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії **Купцю Олександр Михайловичу** з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки на підставі публічного захисту дисертації **«Організаційно-педагогічні засади морального виховання у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.)»** 18 липня 2025 року.

Купець Олександр Михайлович, 1977 року народження, громадянин України, освіта вища. 1998 році закінчив Одеський інститут Сухопутних військ, за напрямом підготовки «Інженерна механіка» та здобув кваліфікацію «Бойове застосування мотострілецьких підрозділів тактичного рівня». З 2005 – 2009 рік навчався у Миколаївському міжрегіональному інституті розвитку людини вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». Отримав базову вищу освіту за напрямком підготовки «Право» та здобув кваліфікацію бакалавра права. З 2012 – 2013 рік навчався у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Отримав повну вищу освіту за напрямком підготовки «Право» та здобув кваліфікацію спеціаліста права.

З вересня 1998 р. до березня 1999 року – командир механізованого взводу механізованої роти механізованого батальйону, військової частини А1265.

З березня 1999 р. до серпня 2003 року командир механізованої роти механізованого батальйону цієї ж військової частини.

З серпня 2003 р. – начальник штабу – перший заступник командира механізованого батальйону військової частини А 0998.

З січня 2004 – офіцер відділення бойової підготовки (та узагальнення досвіду) штабу управління військової частини А 3023. (Республіка Ірак).

З листопада 2003 р. до 26 січня 2006 року – начальник штабу – перший заступник командира механізованого батальйону військової частини А 0998.

З вересня 2007 р. до березня 2009 року – начальник відділення соціально-психологічної служби відділу соціально-виховної та психологічної роботи Личаківської виправної колонії (№ 30) управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Львівській області.

З березня 2009 р. до грудня 2009 року – старший інспектор з виховної та психологічної роботи відділу по роботі з особовим складом управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Львівській області .

З грудня 2009 р. до січня 2011 року – старший інспектор відділу організації охорони, нагляду і безпеки складом управління Державного департаменту України з питань виконання покарань у Львівській області.

З січня 2011 р. – начальник відділу оперативного чергування управління Державної пенітенціарної служби України у Львівській області.

З травня 2011 р. – заступник начальника відділу організації охорони, нагляду і безпеки управління Державної пенітенціарної служби України у Львівській області.

З вересня 2011 р. – перший заступник начальника Дрогобицької виправної колонії (№ 40) – заступник начальника з охорони, нагляду і безпеки та оперативної роботи.

З вересня 2014 р. – начальник Львівської виправної колонії (№ 48) управління Державної пенітенціарної служби України у Львівській області.

З квітня 2017 р. – начальник державної установи Дрогобицька виправна колонія (№ 40) Міністерства юстиції України.

З липня 2025 – начальник державної установи Львівська установа виконання покарань (№ 19) Міністерства юстиції України.

Упродовж 2020 – 2025 рр. навчався в аспірантурі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Здобувач має 8 публікацій (5 – одноосібних): 4 – у наукових фахових виданнях України, 4 – апробаційного характеру.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Купець О.М. Завдання морального виховання засуджених у системі виправних закладів України. *Молодь і ринок*. № 9 (195), 2021. С. 150–154. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2021_9_31

2. Купець О.М. Основні форми та методи морального виховання засуджених у виправних колоніях України (кінець XX – початок XXI ст.). *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал / редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін. Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2022. Вип. 45. С. 34–39. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2022_45_8

3. Купець О.М. Сутнісні характеристики морального виховання засуджених у виправних закладах України II половини XX – початку XXI ст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 89. С. 87–92. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2022_89_20

4. Купець О.М., Івах С.М. Особливості морального виховання засуджених у виправних колоніях України. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023. № 4. С. 101–108. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2023_4_15

Опубліковані праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Купець О.М. Основні принципи здійснення виховного впливу на засуджених у виправних колоніях України : збірник матеріалів I Міжнародної наук.-практ. конференції: *Debats scientifiques et orientations prospectives du developpement scientifique*. 2021. Volume 5. С. 72–73.

6. Купець О.М., Івах С.М. Основні напрями виховної роботи з засудженими у виправних закладах України. *Labyrinths of Reality: Collection of scientific works* / edited by M. Zhurba. 2021. Issue 8 (13). С. 51–53.

7. Купець О.М. Мета та завдання виховної роботи із засудженими у виправних колоніях України (II половина XX – початок XXI ст.). *Пріоритетні напрями модернізації освіти: досвід, реалії, перспективи* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дрогобич, 7–8 квітня 2022 року) / за ред. М. Чепіль, А. Федорович. Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2022. С. 29–31.

8. Купець О., Івах С. Індивідуальні методи виховної роботи із засудженими у виправних колоніях України. *Розвиток освіти в кризових умовах: історія, теорія, практика* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції (Дрогобич, 27–28 квітня 2023 року) / за ред. Т. Пантук, І. Паласевич, А. Федорович. Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2023. С. 35–39.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. Невмержицька Олена Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти.

2. Петренко Оксана Борисівна, доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності та міжнародного співробітництва Рівненського державного гуманітарного університету.

Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. У підрозділі 1.2 «Ступінь дослідженості проблеми у науковій літературі» дисертаційної роботи спостерігається істотна диспропорція у використанні наукових джерел першого хронологічного періоду, що

виявляється в переважному залученні праць російських учених (зокрема І. Сवादковського, Ю. Бабанського, І. Харламова, І. Каїрова, Л. Рувінського, М. Беляєва, М. Стручкова, Ф. Сандурова, О. Євграфова, М. Рибак, В. Фефелова та ін.) при повній відсутності аналізу наукових праць українських дослідників, навіть попри наявність праць українських авторів (І. Козубовська, І. Зверева, Н. Максимова, Б. Кобзар, О. Мазуркевич й ін.), у яких досліджувались педагогічні аспекти пенітенціарної сфери і морального виховання в радянський період, що знижує рівень об'єктивності та повноти наукового аналізу.

2. Загальна кількість використаних у дисертації російських джерел (48 з 244, тобто майже 20 %) потребує додаткового обґрунтування доцільності такого їх залучення з урахуванням сучасного академічного контексту, зокрема тенденції до деколонізації історико-педагогічної науки та переосмислення ролі джерел, що сформовані в межах ідеологічно заангажованої парадигми.

Радимо здобувачу в подальшому урівноважити джерельну базу шляхом включення українських наукових праць відповідного періоду, що дасть змогу забезпечити більш комплексне й неупереджене висвітлення проблематики.

3. У підрозділах 2.2 та 2.3 спостерігається відхилення від задекларованих у темі, завданнях та вступі дослідження хронологічних і територіальних меж. Зокрема, у п. 2.2 розгляд проблематики розпочато з історичної довідки про «червоний терор» 1918 року, що виходить за межі окресленого періоду (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) і, на нашу думку, виглядає штучним й не додає евристичної цінності роботі. Аналогічно, у п.2.3 залучено фактичний матеріал за 2020-2023 роки, зокрема приклад з м. Маріуполь (2021 р.), що також не узгоджується з заявленими межами.

Окрім того, у п. 2.2 подано інформацію про політичні виправно-трудові колонії СРСР (Пермські табори, Дубравлаг, Озерлаг, Воркутлаг та ін.), що не узгоджується з предметним полем дослідження – виправні колонії України. Відсутність чіткої прив'язки зазначеного матеріалу до українського контексту, а також його вихід за межі хронологічного та предметного поля, розфокусовує аналітичний виклад і потребує додаткового обґрунтування або коригування з метою дотримання внутрішньої логіки дослідження.

4. У підрозділі 2.1 дисертаційного дослідження спостерігається зміщення акцентів із заявленого предмета – морального виховання – на політико-виховну роботу виправно-трудових колоній. Аналогічне відхилення спостерігається і в підрозділах 2.3 та 2.4, де основну увагу зосереджено на аналізі соціально-виховної роботи у колоніях початку ХХІ століття.

Такий підхід не забезпечує належної концептуальної та змістової відповідності темі дисертації, яка має на меті дослідження саме організаційно-педагогічних умов морального виховання.

5. У роботі спостерігається недотримання норм наукового стилю викладу, зокрема: використання публіцистичних зворотів («додаймо», «зазначмо», «повторимо», «розглянемо», «виокремимо», «проілюструємо»), емоційно забарвлених висловів («загублено життя», «моральне обличчя нації», «учинено звірства»), наявність мовних помилок («більш ширше», «новочасна»). Зазначене потребує приведення мовного оформлення у відповідність до вимог академічного стилю.

3. Білавич Галина Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Зауваження, висловлені у відгуку опонента:

1. Аргументації потребує думка автора в частині наукової новизни про «використання найкращого досвіду закордоння щодо морального виховання засуджених» (с. 23). Цей аспект міг би стати предметом подальшого наукового пошуку О.М. Купця.

2. Дещо декларативно звучить теза автора про практичне значення дослідження (с. 25), яка «полягає в тому, що його результати впроваджено у діяльність Державної установи «Дрогобицька виправна колонія № 40» шляхом виступів на засіданнях відділу соціально-виховної та психологічної роботи з рекомендаціями щодо покращення роботи з морального виховання засуджених та наданням консультацій начальникам відділень. Наукові положення та висновки використовуються у змісті лекційних курсів для студентів Пенітенціарної академії України, зокрема таких як: «Пенітенціарна педагогіка», «Соціально-виховна робота з засудженими», «Соціальна педагогіка», «Педагогіка», «Комунікативні технології в правоохоронній діяльності», оскільки вона не підкріплена довідками про впровадження результатів наукового пошуку в цих закладах.

3. Попри те, що автор дисертації нерідко виходить поза межі хронологічно зазначеного періоду (нижня межа дослідження – 1970 р., верхня межа – 2017 р.), логіка наукового викладу зрозуміла: показати тяглість і спадкоємність карально-репресивної пенітенціарної системи радянської доби, започаткованої в Україні більшовиками 1918 р., яка з особливою жорстокістю й

цінізмом впливала на моральне виховання засуджених українців за політичні правопорушення у 70-х – на початку 80-х рр. XX ст. (підр. 2.2), та окреслити сучасні підходи до виховної роботи з особами, позбавленими волі, декларовані Концепцією реформування (розвитку) пенітенціарної системи України (2017 р.) (підр. 2.3). На нашу думку, здобувачеві необхідно було б більш чітко прописати це в методології дослідження або ж верхню хронологічну межу дисертації окреслити сьогоденням.

4. З огляду на висновок автора на с. 71–72 про те, радянські дослідники в дисертаційних роботах, навчальних посібниках, статтях у періодичній пресі загалом характеризували проведення політико-виховної роботи у виправно-трудових колоніях, правові норми її організації, а проблеми морального виховання засуджених окремо не увиразнювалися, а розглядалися комплексно, разом з іншими виховними напрямками, вважаємо, що авторові варто було скоротити аналіз російськомовних джерел радянської доби, сфокусувавши увагу на декількох працях, які найбільше слугують розкриттю організаційно-педагогічних засад морального виховання засуджених у виправних закладах України у 70–80-х рр. XX ст., більш критично проаналізувати цей доробок з дотриманням принципів науковості, історизму, об'єктивності, культуровідповідності, або ж залучити до наукового аналізу праці зарубіжних дослідників, а також наголосити на сильних і слабких сторонах історіографії досліджуваної проблеми.

5. Вважаємо, що зміст дисертації ще більше збагатився, якби О.М. Купець ширше проілюстрував приклади здійснення морального виховання засуджених у пенітенціарних закладах, увиразнив найкращий досвід виправних колоній України щодо морального виховання осіб позбавлених волі, а також висвітлив гендерні особливості здійснення морального виховання у виправних колоніях досліджуваного періоду.

6. З огляду на наукову й практичну цінність виконаної дисертаційної роботи задля популяризації здобутих результатів вважаємо доцільним рекомендувати авторові О.М. Купцю укласти методичний посібник для здобувачів вищої освіти, фахівців-пенітенціаріїв, який би окреслював зміст, принципи, засоби, форми морального виховання засуджених у виправних колоніях з урахуванням історичного досвіду, за умов сучасних викликів та з проєкцією на досвід закордоння у цій сфері. Вважаємо, що таке науково-методичне видання становитиме не тільки значну теоретичну цінність у сфері пенітенціарної педагогіки за умов відсутності такої літератури й великої

потреби в ній, а й стане настільною книгою в системі післядипломної пенітенціарної освіти, у самоосвітній діяльності фахівців-пенітенціаріїв.

5. Галів Микола Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Зауваження, висловлені у рецензії рецензента:

1. Доцільно було б узгодити хронологічні межі дослідження: у назві дисертації зафіксовано кінець ХХ ст., проте у формулюванні мети, завдань, об'єкту, предмету дослідження і тексті дисертації неодноразово йдеться про другу половину ХХ ст. (с. 21, 22, 205). Варто було уточнити номінаційні хронологічні рамки поняттям «остання третина ХХ ст.» або ж обмежитися визначенням років (1970 – 2017). Одразу зазначимо, що дисертант у своїй роботі неодноразово виходив за ці межі, наприклад, подаючи інформацію про 1920–1960-ті рр., 2018 – 2023 рр. тощо.

2. У науковій новизні зазначено про уточнення змісту ключових понять дослідження: «мораль», «моральність», «моральне виховання», «моральна вихованість», «організаційно-педагогічні умови», «виправна колонія», «соціально-виховна робота», «ресоціалізація засуджених», «пенітенціарна педагогіка», «виправно-трудова педагогіка». Насправді дисертант доволі ретельно й аналітично розкрив значення цих термінів, показавши змінюваність трактувань й дефініцій в історичній, правовій, ідеологічно-політичній та педагогічно-концептуальній площинах, але не завжди пропонував власні визначення й уточнення.

3. Не зовсім виправданим з наукового погляду вважаємо використання спогадів українських дисидентів щодо перебування у виправно-трудовах таборах і колоніях на території РРФСР (п. 2.2), що однозначно дисонує із зафіксованими у назві роботи географічними межами дослідження. Звісно, враховуючи історичні реалії й існування єдиної пенітенціарної системи в межах СРСР, можна вдатися до методу історичної екстраполяції й на основі фактів і явищ, які стосувалися установ виконання покарань інших республік Радянського Союзу, показати деякі загальні тенденції формування організаційно-педагогічних умов морального виховання засуджених в Україні. Проте дисертантові значно полегшило б розв'язання поставлених завдань опрацювання спогадів та інтерв'ю тих українських дисидентів, які відбували покарання в пенітенціарних установах України, а саме Інни Чернявської, Лариси Лохвицької, Сергія Набоки, Леоніда Мілявського, Ольги Гейко.

4. Використання деяких джерел не вважаємо достатньо обґрунтованим, оскільки вони стосуються інших історичних періодів. Серед них назовемо, наприклад, спогади митрополита Йосифа Сліпого, який перебував в ув'язненні з

1945 до 1963 рр. Загалом же джерельний арсенал роботи потребує підсилення архівними матеріалами, передусім з архіву Міністерства внутрішніх справ України.

5. Науковий стиль автора потребує вдосконалення, позбавлення від постмодерністської, паліативно-наукової риторики і неоромантичних вербальних інвектив. При використанні деяких понять помітно дещо спрощене трактування певних історичних реалій. Наприклад, очевидно, не слід асоціювати українських політичних в'язнів з шістдесятниками, сімдесятниками, вісімдесятниками (с. 204), оскільки не усі політв'язні належали до цих культурно-опозиційних напрямів.

5. Федорович Анна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Зауваження, висловлені у рецензії рецензента:

1. У першому розділі обґрунтовано основні поняття дослідження. Зокрема, автор підкреслює взаємозв'язок норм моралі та норм права, вказує, що при організації морального виховання засуджених важливо розуміти, що деякі принципи моралі, зафіксовані в нормах виправно-трудового права, мають як моральну, так і правову силу. На нашу думку, оскільки досліджується соціально-виховна робота з засудженими, то варто було увиразнити напрями морального виховання (морально-правове, морально-трудове, морально-духовне, морально-соціальне), підкреслюючи їхню своєрідність у виправних колоніях. Адже головною метою є – не покарання за минуле, а виховання для майбутнього. Важливо, щоб засуджені усвідомили помилки, стали відповідальними, набули необхідних соціальних, правових, трудових навичок і змогли знову інтегруватися у суспільство.

2. На нашу думку, у другому розділі доречно було простежити взаємозв'язок (еволюцію) понять «виховна», «політично-виховна», «соціально-виховна» робота із засудженими у досліджуваній період. Автор здебільшого використовує термін «соціально-виховна робота», що обґрунтовано нормативними документами. Варто було підкреслити сучасний гуманний демократичний зміст даного поняття у пенітенціарній системі. Адже у радянський період дотримання прав і свобод людини порушувалося, а сьогодні навпаки є найважливішою прерогативою розвитку суспільства. Відповідно соціально-виховна робота у виправних колоніях стає гуманнішою, що має позитивний вплив на моральне виховання засуджених.

3. Вважаємо, що у роботі недостатньо уваги приділено організації загальноосвітнього та професійного навчання засуджених у виправних колоніях. Здобуття освіти зумовлює стимулювання інтелектуального розвитку, формування моральних цінностей, поваги до інших людей. Це потужний

Відповідно соціально-виховна робота у виправних колоніях стає гуманнішою, що має позитивний вплив на моральне виховання засуджених.

3. Вважаємо, що у роботі недостатньо уваги приділено організації загальноосвітнього та професійного навчання засуджених у виправних колоніях. Здобуття освіти зумовлює стимулювання інтелектуального розвитку, формування моральних цінностей, поваги до інших людей. Це потужний інструмент для трансформації особистості засудженого, зміни його світогляду та підготовки до життя після звільнення. Досягнення успіхів у навчанні підвищує самооцінку, зміцнює віру у власні сили, сприяє подоланню відчуття невпевненості та неповноцінності. Велике значення має вивчення гуманітарних дисциплін, які репрезентують Людину і сприяють вихованню порядності, допомагають орієнтуватися на моральні цінності.

4. Автор чітко аналізує принципи, методи, форми та засоби морального виховання, але не відзначає чи різними були вони для різних категорій засуджених. Оскільки виправні колонії утримують повнолітніх, то доречно було показати цю специфіку.

Результати відкритого голосування:

«За» — 5 членів ради
«Проти» — немає
«Утрималися» — немає

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **Купцю Олександрю Михайловичу** ступінь доктора філософії з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Олена НЕВМЕРЖИЦЬКА

